

Hr Madis Laaniste
Energeetikaosakond
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Harju tn 11
Tallinn

20.11.2014

Teema: Kommentaarid ja ettepanekud Energiamaajanduse arengukava 2030 eelnõule ja KSH aruande eelnõule

Austatud hr Madis Laaniste,

SEI Tallinn tutvus Energiamaajanduse arengukava 2030 (edaspidi ENMAK 2030) eelnõuga (23.10.2014) ja selle keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruandega (23.10.2014) ja soovib teha järgmised kommentaarid ja ettepanekud mõlema dokumendi sisuliseks paremaks muutmiseks.

SEI Tallinn tunnustab Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi, Arengufondi, Eleringi ja WEC-i, kes algatasid ja rahastasid ligemale kolmekümnet taustauuringut, mis on olnud erineval määral sisendiks ENMAK 2030-le ja selle KSH aruandele.

Samas peame märkima, et arvukate ja mahult erinevate uuringute tulemuste üldistamine ja seostamine on jäänud koostajatele ilmselgelt üle jõu käivaks ülesandeks. Kuidas muidu seletada seda, et mitmed uuringute tulemused ei kajastu ENMAK 2030-s ega selle KSH aruandes.

Kommentaarid ja ettepanekud ENMAK 2030 eelnõule:

1. Ptk-2.4. on tabelites 2.1.-2.3. toodud võrdlused eelmise perioodi arengukavade (ENMAK 2020, ELMAK 2018 ja Eesti eluasemevaldkonna arengukava 2008-2013) eesmärkide täitmisest. Kuid sissejuhatuses märgitakse, et ENMAK 2030 võtab arvesse ka Biomassi ja bioenergia kasutamise edendamise arengukava 2007-2013 ning Energiatehnoloogia programmi (ETP). Kui viimast käsitletakse peatükis 3.7, siis „Biomassi ja... arengukava“ tulemusi ei käsitleta üldse. Ka teeme ettepaneku tuua ETP võrdlev tabel peatükist 3.7. peatükki 2, ning lisada taastuvenergia tegevuskava 2020 senise täitmise tabel, et saada parem ülevaade kõigist energiamaajandusega seotud arengukavade eesmärkide saavutamisest.
2. Energiastsenaariumites sots-majandusliku mõju võrdlemisel on meie arvates keskkonnamõju kaal hindajate poolt põhjendamatult alahinnatud (nt SKT kaal 5, CO₂ heite kaal 1). KSH ei ole sellele asjaolule tähelepanu pööranud, vaid lähtunud keskkonnamõju hindamisel sellest ekslikust eeldusest ja selle alusel saadud tulemusest.
3. Leiame, et taastuvenergia eesmärk (EL 27% aastaks 2030) on vähe ambitsioonikas ja kahjuks ka Eesti riik ei näe ette taastuvenergia tootmise ja tarbimise laiendamist. Vastupidi – ENMAK 2030-s ei nähta ette taastuvenergia toetuskeemi laiaulatuslikku jätkumist. Oleme seisukohal, et sellega kaasneb seisak otseinvesteeringutes (FDI) ja nutikate töökohtade loomises. Oleme mures, et ENMAKis ei nähta ette muid taastuvenergia toetusi kui biometaan tootmisele ja transpordikütusena kasutuselevõtule. Ettepanek: tõsta taastuvenergia eesmärki vähemalt 40% peale lõpptarbimisest.

Sihtasutus Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus
Lai tn 34
10133 Tallinn
Tel: 62 76 100
info@seit.ee
www.seit.ee

4. Lk 10, ptk 2.3. Ettepanek visiooni sõnastus „Eesti kasutab aastal 2050 oma energiavajaduse rahuldamiseks peamiselt **taastuvaid ja jätkusuutlikke** kodumaiseid ressursse, mitte ainult elektri-, vaid ka soojuste tootmises ja transpordisektoris“ täiendada .
5. Lk 47 – on kirjas, et biometaan on alternatiivina soodsam kui vedelkütus – selle kohta puuduvad kinnitavad andmed, pealegi on vastuolus samas peatükis välja toodud toetusvajadusega. Biometaani hind on ENMAK taustatöötades soodsam koos riigipoolse toetusega, kui ka gaasibusside soetamine maksab rohkem ja tanklate rajamine maksab veel lisaks, siis ei saa hetkel rääkida biometaanist kui soodsamast kütusest. Juhul kui ühistranspordi hangetesse kirjutatakse sisse gaasibusside nõue, siis tuleb hinnata selle tingimuse mõju veoteenuse hinnale ja kui see on suurem, siis kuidas see mõjutab ühistranspordi konkurentsivõimet ning mis põhimõtte järgi peab ühistranspordikasutaja maksma kõrgemat hinda selle pärast, et Eestil on vaja transpordi taastuenergia eesmärki täita? Kui see eeldab lisatoetusi ühistranspordile, siis tuleb kaaluda, mis aitab rohkem energiatõhusust transpordis edendada – kas rohkem ühistransporditeenust või rohkem taastuenergiat ühistranspordis? Transpordi ja kohalike kütuste taustauuringud näitavad, et kulutõhusam on raha panna transpordi energiasäästu ja ühistranspordi arendamisse. Ettepanek eemaldada vastuolulised väited tekstilõigust biometaani hinnaga seoses.
6. Lk 56 on järeldus: „Vaatomata keskkonnamõtjude järk-järgulisele vähenemisele tänu modernsemate senisest efektiivsemate tehnoloogiate kasutuselevõtmisega jääb siiski ka tulevikus põlevkivi kasutamisele kaasnev negatiivne keskkonnamõtju hinnaks, mida tuleb arvestada energiapuuduse ja varustuskindluse tagamiseks.“ Samas on tähelepanuta jäetud asjaolu, et energiatootmisel suur osa toodangust (elekter ja põlevkiviõli) eksporditakse ja seetõttu energiasektori negatiivse keskkonnamõtju talumine pole mitte seotud varustuskindluse tagamisega, vaid hoopis ettevõtete kasumi suurendamisega. Palume selgitada, miks plaanitakse suure keskkonnakoormusega põlevkivisektorit toetada olukorras, kus oluline osa toodangust on suunatud ekspordile.
7. Tabel 3.2. juures olevast tekstist ei selgu, miks on jäätmekütuste ja prügilagaasi potentsiaalid eri aastatel kardinaalselt erinevad. Vajalik oleks selgitus, millise potentsiaaliga on tegu.
8. Tabelis 4.1. on toodud ENMAK 2030 meetmete ülesed mõõdikud. Küsitavust tekitab mõnede meetmeülesed mõõdikute olemasolu ja puudumine. Näiteks „Bioloogilise mitmekesisuse muutus, mida on plaanis mõõta „rahvusvaheliselt aktsepteeritud arvutusmudeliga“. **Ettepanek:** lisada mudeli nimi või võimalike mudelite variandid, sest meile teadaolevalt selliseid üldkasulikke mudeleid kasutusel ei ole, sest bioloogiline mitmekesisus on liiga kompleksne nähtus, et selle muutusi, isegi andmete olemasolu korral, on võimalik ammendavalt ja mõttekalt mõõta.
9. **Ettepanek:** kasutada mõõdikuna energiamajandusega tihedalt seotud elupaikade (nt turbaalad, metsaelupaigad, roostikuelupaigad, pool-looduslikud elupaigad, jt) pindala ja nende elupaikadega seotud indikaatorliikide seisundihinnanguid. „Energiapudulikkuse sh varustuskindluse tagamine“ mõõdikuteks pakume lisaks „energiasõltuvuse määra“ ja „taastuvatest allikatest toodetud elekter“. „Majanduse konkurentsivõime parandamise“ mõõdikutes hulgas energiasektoris“. „Mõju vähendamine looduskeskkonnale“ palume lisada järgmised palume asendada „Tööhõive muutus %“ mõõdikuga „Tööhõive muutus % energiasektoris“ ja lisada mõõdik „Teadusarendustegevuse mõõdikud: „Eestis toodetud transpordikütuste olelusringi CO₂ jalajalg – g/MJ“, sest see on oluline indikaator kliimapaketi kontekstis.

10. Energiamaajanduse korralduse seaduse eelnõus (16.10.2014) nähakse ette energiasäästu fondi loomine ja selle vahendite kasutamine energiasäästu projektide toetamiseks. ENMAK 2030 ei kajasta selle fondi tegevust. Meie hinnangul on energiasäästu fondi vahendid olulised ENMAK 2030 energiatõhususe eesmärkide saavutamiseks ja seetõttu **ettepanek**: seda fondi ka ENMAK 2030-s meetmena arvestada.
11. Lk 73 – Energeetikaalase väliskoostöö põhjenduse üks lause on „Põlevkivi kui energiaallika tuntuse suurendamine“ Mis põhjusel on vaja põlevkivi tuntust suurendada? **Ettepanek**: See lause asendada “Madalsüsiniku energiamaajanduse koostöö edendamine” -- või lisada – ja “põlevkivi keskkonnamõju tuntuse suurendamine”
12. lk 74 - Põlevkivi sekundaarkütused suurendavad väidetavalt kütusekasutuse efektiivsemaks – sest transpordikütusena ei muuda põlevkivi kütusekasutust efektiivsemaks, sest naftast toodetud diisliga võrreldes on põlevkividiisel oluliselt ebaefektiivsem. Põlevkiviõli ja selle rafineerimine on läbivalt toodud kui efektiivsust tõstev meede, mille jaoks peab riik looma soodsad tingimused. Põlevkivist toodetud transpordikütuste näol on aga tegemist ebaefektiivsuse olulise kasvuga. **Ettepanek**: lisada põlevkiviõlist toodetud transpordikütuse CO₂ jalajälg võrreldes teiste transpordikütustega.
13. Meede 2.2
Möödikud - metaankütuste 10% taga puudub aastaarv
Ettepanek: kasutada transpordi Sekkiva stsenaariumi andmeid, mille järgi on aastal 2020 9% ja aastal 2030 28%. Olulisemad tegevused –
Ettepanek lisada: Riigi maksupoliitika (kütuseaktsiisi määrade kujundamise alused sõltuvalt energiasaldusest ja CO₂ heitest) soodustab säästlike taastuvkütuste tarbimist
14. Meede 2.4 möödikud
1- Ökonoomsete sõidukite osakaalu näidikuks 50% A-C energiaklass ei ole piisav, sest kui ülejäänud 50% on E-F, siis olulist paranemist ei toimu. **Ettepanek**: võtta möödikuks siin Euroopa komisjoni poolt sihiks võetud EL keskmine uute autode CO₂ heide aastaks 2020 – ehk 95 g/km
2-Eesmärk ei ole hoida sellel tasemel, mis 2012. **Ettepanek**: aastaks 2030 ei ületa transpordi energiatarbimine 2012. a taset – ja indikaator on max 8,3 TWh
15. **Ettepanek**: Olulisemate tegevuste juurest jätta välja “sh Rail Baltic”, sest transpordi taustauuringutes ei osutunud see kulutõhusaks ega prioriteetseks meetmeks. Asendada lausega: “olemasoleva raudteeinfrastruktuuri arendamine reisirongikiiruste tõstmiseks”.
16. Erinevate meetmete ja tegevuste möödikud on valdkondade lõikes väga ebaühtlaselt ja erineva detailsusastmega kajastatud. Ettepanek: ühtlustada ja täiendada kõikide valdkondade meetmete möödikuid, täiendada oluliselt transpordimeetmete 2.2-2.4 möödikuid.
17. Lk 83 Ettepanek: Lisada tegevuste loetellu Säästva transpordi ja liikuvuse kavade väljatöötamine 5 suuremas linnapiirkonnas ja 5 suuremas riigiasutuses.

Kommentaariid ja ettepanekud ENMAK KSH eelnõule:

1. Allakirjutanud peavad oluliseks vajakajäämiseks seda, et ENMAK KSH aruandes puuduvad konkreetset KSH eesmärgid ehk milliseid keskkonnakaalutlusi ja kvantitatiivseid sihte on ENMAKiga kaasnevate mõjude puhul arvestatud. Viitamine lihtsalt teistele dokumentidele ilma konkreetset numbriid välja toomata on ebapiisav ega anna lõppkokkuvõttes ülevaadet mõjudest aastal 2020 ja 2030 võrreldes sihtidega. Vastavalt KeHJSe §-le 2, lõikel 2 on „Keskkonnamõju strateegilise hindamise eesmärk /.../: 1) arvestada keskkonnakaalutlusi strateegiliste planeerimisdokumentide koostamisel ning kehtestamisel; 2) tagada kõrgetasemeline keskkonnakaitse; ja 3) edendada säästvat arengut.“ Sellest on tingitud ka olukord, kus seosed ENMAK eesmärkide, keskkonnaneeesmärkide ja analüüsi tulemuste vahel puuduvad. **Ettepanek:** loetleda kõik 2020 ja 2030 energiamajandusega seotud eesmärgid, kus olemas, ka numbrilised sihid.
2. Kuivõrd puuduvad KSH eesmärgid, siis sellest tulenevalt aruanne ei selgita ega näita, milline energiamajanduse stsenaarium või stsenaariumid on keskkonnanohiu seisukohast kõige parem(ad). Mitmel juhul (nt tabelid 8.1. Ja 8.2., joonis 1, jt) pakutakse lugejale teavet, aga analüüs ja järeldused puuduvad. KSH lõppjäreldustes peab selgelt välja tooma, milline või millised energiamajanduse stsenaariumid aitavad kõige paremini saavutada keskkonnanohiu eesmärgid, sh EL energia- ja kliimapakettide ning teekardi 2050 eesmärgid. **Ettepanek:** Tabelis 8.1 on vaja välja tuua nii 2020 kui ka 2030 sihttasemed ja võrdlus vastava baasaastaga (mitmel puhul 2005).
3. Tabelis 4.1. on esitatud üksiknähtustel põhinevad ning emotsionaalsed hinnangud, mis ei sobi KSH aruandesse. Näiteks teema „Loodusvarad“ juures märgitakse ühelt poolt seda, et „Kaevandamata on 1 miljard põlevkivi“, millele aga järgneb sulgudes tõdemus, et „(põlevkivi kasutuse tõttu on Eesti ökoloogiline jalajälg suurimaid maailmas)“. Sellele järgneb omakorda teave, et „turbamaardlaid kokku 359 000 ha (kaevandatud alla 10% alast), puidu energeetiline ressurss on 12TWH/a“. Või teema „Loodus“ puhul märgitakse, et „Bioloogilise mitmekesisuse poolest oleme rikkad. Puidu koguselt elaniku kohta oleme 3-ndal kohal Euroopas.“. Siit ei selgu, mida rikkuseks peetakse (liikide?, elupaikade arv?, mis on heas seisundis?) või et miks samastatakse puidu kogus elurikkusega. **Ettepanek:** tabel 4.1. eemaldada aruandest, kuna see annab lugejale ühekülgse ja kallutatud pildi tegelikkusest.
4. Läbivalt on tekstis ja joonistel juttu üksikaastate statistikast, kuid vaja on teada trende, et panna ka tuleviku stsenaariumid konteksti. **Ettepanek:** Tabelis 4.2. esitada trendid mitte aga ühe aasta seisundid, või vähemasti võrdlus eelmise aastaga.
5. Lk 3 – peamised probleemid valdkondades – transpordilõik sisaldab ainult kütustega seotud poolt. **Ettepanek:** lisada “transpordisektor on väga energiamahukas, autost sõltuvus ning sundliiklus süveneb ning uue sõidukipargi kütuseefektiivsus madal”.
6. Joonis 2, lk 38, mis esitab erinevate kütuste kogumõju võrdlust energiaühiku kohta on täis vastuolulisi andmeid – kuidas on saadud andmed, et diislikütusel on oluliselt väiksem tervisemõju (eriti veel peenosakestega seoses taustauuringu tabelis) kui bensiinil, bioetanoolil ja gaasilistel kütustel, kuidas on saadud bioetanooli väga suur KHG jalajälg võrreldes enamus teiste kütustega (ei kattu mitte FQD direktiivis toodud väärtustega, pealegi on olemas tootmisviisid), kivisöe väga väikesed mõjud, kuidas turbal puudub mõju ökosüsteemidele ja kliimale? Taustauuringu aruandest ei selgu.
7. Lk 46 on väidetud, et ETS ja non-ETS heitkogused on hinnatud KUK töös ja ainult 3 stsenaarium kombinatsioon ei vii alla 85% KHG heitkoguse vähenemiseni võrreldes aastaga 1990. Neid heitkoguseid on vaja võrrelda vastavalt uuele kliimapakatile võrreldes aastaga

2005 ning ETS ja non-ETS lõikes. Seega ei anna praegu KSH aruanne ülevaadet KHG heitkoguste muutustest kliimapaketi kontekstis. **Ettepanek** lisada läbivalt 2005. a andmed ja summaarsete heitkoguste võrdlus 2020 ja 2030 aastal nii ETS kui ka non-ETS lõikes.

8. Lk 52 Tervisemõju -- jääb segaseks olulusringi ja DALY, Pt ja kWh puudutav meetodika otstarbekus, kui tervisemõju ei määra kWh tarbitud kütuse hulk, vaid millise tehnoloogiaga ja kus on seda kütust põletatud ning milline on ekspositsioon populatsioonile. Bioetanooliga kaasneb AF Consulting'u töö järgi tohtu keskkonnamõju etanooli tooraine tootmisel kasutatava kemikaalide tõttu. Kui paljud inimesed on sellest mõjutatud? Kuidas on need asjad kaalutud ja normeeritud? Transpordi stsenaariumite õhusaaste heitkogused näitasid kõikides stsenaariumites kahanemist, millised tegurid seda olulusringi analüüsi järgi hoopis suurendama hakkavad?
9. KSH-st läbivalt puudu kohalike biokütuste ja põlevkivist toodetud mootorkütuste säästlikkuse ja olulusringi CO₂ jalajälje teemakäsitus. **Ettepanek:** Lisada olulise indikaatorina Eestis toodetud kütuste jalajalg CO₂ g/MJ
10. Lk 42 *"Juhul, kui toimub konkurentsivõimelise hinnaga mootorkütuste tootmine sisaldub antud toodangu kasutus transpordi stsenaariumides kütusena vastavas mahus. Viru Keemia Grupp AS põlevkiviõli järeltöötamise tehases oleks võimalik põlevkiviõlist toota nt u 349 tuh t/a diisliit ja 61 tuh t/a bensiini, lisaks 303 tuh t/a merekütust (Eestis kasutati aastal 2012 nt diisliit 601 tuh t ja autobensiini 252 tuh t₁₁₀). Muuks kui elektritootmise otstarbeks põlevkivi kasutusega kaasnevaid keskkonnamõjusid antud 4 teekaardis pole arvestatud. Põlevkiviõli tootmisega kaasnevad õhusaasteained, KHG ja majandusmõju on analüüsitud eraldi aruannetes, vt KSH aruande Lisades."*

Küsimus: Milline on konkurentsivõimeline põlevkivist mootorkütuste tootmise hind? Viidatud taustauuringutes, kus on kirjas erinevate kütuste hinnaprognos, põlevkiviõlist toodetud transpordikütuste hinda pole, piiratud on ainult põlevkiviõli hinnaprognosiga.

Kommentaar:

"Transporditöörühma tööde käigus ei ole transpordistsenaariumides arvestatud põlevkivist toodetud kütuse tarbimisega mitte üheski mahus, sest FQD direktiivi järgi peaks siis EL turul selle võrra rohkem väga säästlikke biokütuseid kasutama.

11. Lk 44 bioloogilise mitmekesisuse tabel ja lõik. Küsimus: kust see 63% number tuleb reisijateveo panuse kohta? -- see lõik ühtlasi ütleb, et transpordil on kõige väiksem mõju ja siis jälle, et kõige suurem ja ei ole seost tabeli andmetega.
12. Peatükis 4.3. "Energiamajanduse mõju Natura 2000 kaitsealade võrgustikule" tuleb anda olukorra kirjeldus, st mitu ala Eestis üldse on, mis tüüpi (linnu- ja loodusala) alade need on, millised liigid ja elupaigatüübid on/ei ole looduskaitsealalt soodsas seisundis. Sellest teabest lähtuvalt on vaja anda hinnang, kas ja mil määral energiamajandus seda seisundit muudab. Praegu aruandes esitatud eklektilise teabe alusel ei saa otsustaja kindlust, et plaanitud tegevustega ei kaasne olulist kahjulikku mõju Natura 2000 võrgustiku aladele. Juhime veel tähelepanu peatüki pealkirjale, mis on eksitav, kuna Natura 2000 alad ei ole ainult kaitsealad vaid ka hoiualad.
13. Tabelis 8.1. toodud stsenaariumite ja KSH järelduste vahel pole selget seost. Jääb selgusetuks, millist stsenaariumit viiest võrreldud kombineeritud stsenaariumist KSH ekspert peab parimaks keskkonnanahoiu eesmärkide saavutamisel. Samuti pole üheselt selge, mida KSH ekspert soovib ENMAKis muuta või millist sisendit on KSH käigus antud ENMAKI koostamisele, et realiseeruks keskkonnanahoidlikum stsenaarium. **Ettepanek:** lisada stsenaariumite võrdlemist hõlbustavad skaalad ja punktid, mis lõppkokkuvõttes võimaldaksid stsenaariume omavahel võrrelda.

14. Kuna olulised KHG eesmärgid ja sihttasemed Eestile on esitatud mitte olelusingipõhise KHG-na vaid Eestis toodetud KHG-na, siis ettepanek: kasutada KHG heitkoguseid võrdluses ENMAKis toodud sihtidele, võrdlusaastale 2005 ja stsenaariumite heitkogustele ETS ja non-ETS sektorite lõikes Eestis.
15. KSH aruandes ei selgu, kuivõrd mõjutab Läti ja Leedu elektrinõudlus tootmist ja heitmeid Eestis. ENMAK stsenaariumid ja KSH hinnangud lähtuvad vaid Eesti energiaturul toimuvast, aga samal ajal on meile teada, et juba täna ekspordib Eesti enam kui 40% toodetud elektrist.
16. Jooniselt 3.7. on arusaamatu, miks väheneb tuulest toodetud elektri hulk perioodil 2020 - 2030. Loogiline oleks, et tootmismahd jääb samaks või kasvab.
17. Viited töödele ja lisade pealkirjad ei vasta tööde tegelikele pealkirjadele. **Ettepanek:** Lisadena toodud materjalide leidmiseks tuleb need varustada linkide ja viidetega, kust need tööd on kättesaadavad.
18. Ptk 4 Mõjutatava keskkonna kirjeldus on liiga üldine, ei kirjeldata muutuste trende, nii on näiteks metsaseisundi kirjelduses kajastamata kas ja kuidas energia tootmisega kaasnev õhusaaste mõjutab metsade kvaliteeti, kuigi see mõju on üldteada.
19. Graafikul 1 on esile toodud, et parim stsenaarium keskkonnahoidu ja inimese tervist arvestades on TE++ 2030 stsenaarium, paraku ei kajastu see järelalus mujal aruandes ega aruande kokkuvõttes piisava selgusega.
20. Lk 44 loeme: „Kuna tulemused on esitatud stsenaariumite kogumahu kohta, siis on elektrimajanduses Taastuvenergia stsenaariumi kogumõju ökosüsteemi kvaliteedile (21 liiki) võrreldav Liberaalne või Liberaalne+ stsenaariumi kogu-mõjuga ökosüsteemidele (20 liiki), kuigi elektritarbimine erineb neis stsenaariumites ca 2 TWh võrra.“

Antud näite puhul jääb arusaamatuks, milliseid liike ja miks nad on valitud elektrimajanduse stsenaariumite võrdlemisel indikaatorliikideks. On üldteada, et elektri tootmine ja kasutamine mõjutab liike erinevalt, sh ohustatud liike, ja et liikide ja nende elupaikade seisundi parandamiseks rakendatavad meetmed on väga spetsiifilised. Sellise üldise liikide kao numbri esile toomine ei anna otsuse tegijale pidet, kas ja milliseid meetmeid tuleks ENMAKis rakendada Eestis ohustatud liikide säilimise tagamiseks. Tabel 8.3 on sisutühi, kuivõrd tekstis pole selgitatud, mis liikidele ja kuidas need stsenaariumid mõjuvad.

21. Lk 47: „Eesti on ühinenud Piiriülese õhusaaste kauglevi 1979. aasta konventsiooni püsivate orgaaniliste saasteainete protokolliga, juba hetkel ületab Eesti PAH-ide ja HCB piirkoguseid ning seda eelkõige suurenenud puidu kasutamise tõttu eramajade kütmisel. Ükski pakutud soojusvarustuse stsenaarium ei taga, et oleksid täidetud mainitud protokolliga baasaastate heitkogused.“ KSH aruandes on probleemile tähelepanu juhtud, aga kahjuks ei pakuta lahendusi selle vastuolu lahendamiseks.
22. Lk 47 Tabel 8.4 antud tabel sisaldab olelusingipõhise analüüsi tulemusel saadud KHG heitkoguseid ega anna ülevaadet, millised on heitkogused vastavalt praegusele rahvusvahelisele raporteerimismetoodikale - seega ei saa nende numbrite kaudu hinnata Eesti KHG sihtide täitmist. **Ettepanek:** tuua ära summaarsed heitkogused ETS ja non-ETS lõikes otse vastavas sektoris Eestis tekkivate heitkoguste lõikes ja võrrelda summaarseid heitkoguseid 2020 ja 2030 sihtväärtustega.
23. Lk. 59 on KSH eksperdid toonud esile, et „ENMAK 2030 elluviimiseks on välja töötatud erinevad teekaardid, üheski neis liikide kadumise oht ei vähene, vaid paraku suureneb ehk ka Eesti energiamajandus annab oma osa liikide kadumise kiirenemisele. Kui rahvusvaheline koostöö bioloogilise mitmekesisuse kaitsel oma eesmärgi ei täida, siis mõjutab see ka meie kaitsealade populatsioone, elupaikade ja liigirikkust aastaks 2030, kuid pigem sealt edasi.“

Kuid ei ENMAK ega ka selle KSH ei näita seoseid Eesti energiamajanduse ja bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni eesmärgi (peatada elurikkuse hävimine) vahel ega paku lahendusi ekspertide toodud probleemi lahendamiseks.

24. Leiame, et KSH aruandes on kasutusel liiga palju erinevaid illustratsioonide allkirja tüüpe: joonis, skeem, graafik. On tavapärase, et kõik need mahuvad nimetuse alla „joonis“.
25. KSH aruande kokkuvõtte peab sisaldama järeltõlget selle kohta, milline energiamajanduse stsenaarium või stsenaariumid aitavad kõige paremini saavutada keskkonnanäidiseid ja miks, ning mida tuleb ENMAK 2030-s muuta, et need eesmärgid saavutada. Kokkuvõtte (ptk 11) kirjeldab KSH protsessi ja erinevaid valikuid, kuid puudub põhijäreldus selle kohta, mida peab ENMAK 2030 arvestama, et „1) arvestada keskkonnakaalutlusi strateegiliste planeerimisdokumentide koostamisel ning kehtestamisel; 2) tagada kõrgetasemeline keskkonnakaitse; ja 3) edendada säästvat arengut.“ Ettepanek: põhijäreldus lisada.

Kokkuvõtteks soovime rõhutada, et ENMAK 2030 avalikustatud eelnõus ei selgu, millist stsenaariumite kombinatsiooni järgitakse ja kahjuks ei ole abi ka KSH-st, kuivõrd puudub kvantitatiivsete keskkonnanäidiste ja piirangute loetelu ning sellest lähtuv süsteemne võimalike energiamajanduse stsenaariumite kogumõjude võrdlus.

Lugupidamisega,

Valdur Lahtvee, Mari Jüssi ja Kaja Peterson

SEI Tallinna vanemeksperdid

Saadetud koopia :

Pr Irje Möldre, Arengufond

Pr Irma Pakkonen, Keskkonnaministeerium